

Jonas Samuelsson

Ett människoöde i Hålaveden

De allra flesta människor lever sina liv stilla och tyst. De fogar sig i vad livet ger och gör inget väsen av sig. De lever i fred med sina grannar och vänner. Men Jonas Samuelsson var ingen sådan människa. Han var raka motsatsen. Att vara lugn och foglig var inte hans egenskaper.

Han var inte snäll i hemmet, han drev processer mot sina grannar och var hård i affärer. Det är den bild jag får av Jonas när jag läser domböcker och andra handlingar. Han var inte särskilt lyckosam. Hans hårdhet och hans processer gjorde honom inte rik och förmodligen inte lycklig. Hurdan människa var Jonas?

Helt kort kan jag säga att han började som välbeställd bonde men slutade som fattighjon. Det är en klassresa det också, men kanske åt fel håll.

Jag vill berätta om Jonas och hans liv. Jag redovisar hans liv i tidsordning, från vaggan till graven, från hans barndom i Boeryd, där han föddes 1771 och fram till hans död som fattighjon i Ugglehult 1864.

Jonas föddes i Boeryd i Gränna socken 1771. På fädernet hade han rötterna i Boeryd och på mödernet i Uppgränna. Om vi ser några generationer bakåt ser vi bara välmående bönder i hans bakgrund.

Om hans ungdomstid har jag inget att berätta, mer än att han bodde länge kvar i föräldrahemmet.

Holkaberg 1804 - 1806

Jonas var dessa år dräng hos gästgivaren Peter Persson i Holkabergs Södergård. Enligt husförhörslängden kom han dit 1804 men kanske har han varit där redan tidigare. Vid gästgivargården behövdes många drängar och pigor. Skjutsar gick från Holkaberg dels till Ödeshög och dels till Gränna. Det behövdes skjutsdrängar och det behövdes drängar i arbetet vid gården.

Hela bygden var engagerad i resandet. Hästar och vagnar behövdes ständigt. Alla gårdar i bygden fick hjälpa till.

Stora Krokek 1806 - 1814

Vid vintertinget 1806 inskrevs i domboken att Jonas Samuelsson från Boeryd i Gränna av Anders Mattiasson i Stora Krokek köpt ett torp på Stora Krokeks ägor för 136 riksdaler på åtta års tid. Det var ett förpantningstorp. Jonas gifte sig 1806 med Maja Andersdotter. Hon var från Stora Krokek uppges det i vigsellängden men hennes bakgrund är i övrigt okänd.

Till sommartinget 1806 hade Jonas instämt livgrenadjären Johan Friberg, Bankaby ägor, för en skuld på 23 riksdaler. Friberg inställde sig inte. Målet återkom inte. Förmodligen betalade Friberg sin skuld.

År 1813 hade Jonas instämt Jonas Svensson från Lilla Krokek. Enligt stämningen hade Jonas Svensson kommit till hans torp och beskyllt Jonas och hans hustru för stöld av pengar från Jonas Svenssons broder, Samuel Svensson i Lilla Krokek. Det hade också förekommit hugg och slag i torpstugan från Jonas Svenssons sida. Jonas Svensson förnekade alla dessa uppgifter.

Jonas åberopade två vittnen men de hade inte sett händelsen. De hade bara hört talas om den. Ett av vittnena ogillades av rätten. Det andra vittnet hade hört Jonas Svensson berätta om att en *klok gubbe* som bodde i skogen någonstans hade utpekats Jonas och hans hustru som skyldiga till stölden. Målet blev senare nedlagt men Jonas dömdes att betala rättegångskostnaderna. Jag kanske här skall nämna att Samuel Svensson var den som ett 50-tal år senare blev mördad på landsvägen i Stava, se berättelsen *Mordet i Stava*.

Maja Andersdotter dog av bröstfeber den 13 april 1811, 32 år gammal. De hade inga barn. Jonas gifte sig 1812 med pigan Stina Nilsson. Hon bodde då på Stora Krokeks ägor. Hon var dotter till soldaten Nils Stark i Kopparp och hans hustru, Maja Månsdotter.

Den 13 augusti 1813 föddes en dotter till Jonas och Stina och döptes till Maja Stina.

Stora Smedstorp 1814 – 1822

Det var år 1814 som Jonas och Stina och deras dotter kom till Stora Smedstorp. Där hade Jonas köpt en gård och här stannade familjen fram till 1822. Det fanns på den tiden tre gårdar i byn och på ägorna fanns tre torp. Men Jonas brukade inte sin gård själv. Den brukades av Johannes Jonsson i Glasfall. Om orsaken till detta sägs inget i handlingarna. Här föddes fyra barn till Jonas och Stina.

Dessa tre gårdar i byn låg utmed vägen mellan Munkeryd och Gåsabol.

Under sin tid i Stora Smedstorp var Jonas inblandad i flera processer med sina grannar. Dels var det en process med torparen Nils Abrahamsson och dels en process som rörde *den svagsinta pigan* Greta Hansdotter. Hon var en flicka från byn som Jonas och Stina lovat ta hand om. De fick bruka hennes gårdsdel i byn, som hon ärvt efter sin mor, som dött 1810. För detta skulle de ge Greta mat, kläder och omvårdnad. Men det var synd om Greta.

Hon fick bo i ladugården. Hon fick frysa och svälta och blev kanske också misshandlad. Det berättade grannarna. Gretas syster och svåger i Porsarp anmälde saken till häradsrätten. Jonas hade inte hållit det som han lovat. Det hela slutade med att Greta fick komma till sin syster och svåger i Porsarp. Denna stackars kvinna, Greta Hansdotter, avled i Porsarp 1836, 51 år gammal. Kanske borde jag skriva en berättelse även om Greta.

Av domboken från 1819 framgår att Jonas flera gånger tvistade vid tinget med torparen Nils Abrahamsson. Nils hade ett förpantningstorp på Jonas ägor och Jonas drev denna tvist hårt och hänsynslöst och även utan saklig grund. Han fick inte heller någon framgång med sina klagomål. Rätten avlog hans stämning.

Jonas kunde läsa och skriva. Han drev själv sina processer. Han hade säkerligen tjänat på att ha hjälp. Då hade processer också kunnat undvikas.

År 1822 flyttade Jonas med hustru och barn från byn. De sålde sin gård i Stora Smedstorp till Johannes Jonsson, som förut arrenderat den. Jag känner inte orsaken till denna flyttning och denna gårdsaffär. Familjen hade hamnat i svårigheter.

Stavreberg 1822-23

Vad svårigheterna för Jonas bestod av framgår inte av handlingarna. Familjen flyttade 1822 från Stora Smedstorp till Stavreberg.

Där skrevs de som inhysta hos änkan Maja Persdotter i *Norra Stavreberg*. Hon var änka efter bonden Abraham Jonsson. Men det var inte lång tid de stannade där. Året därpå, 1823, flyttade Jonas med sin familj till grannbyn Gumby.

Gumby 1823-33

I Gumby hade Jonas ett förpantningstorp och här stannade familjen i tio år. Detta tyder på att familjen hade ett visst ekonomiskt välstånd. I Stavreberg hade de varit inhyses, här i Gumby var de sina egna.

Här på deras torp i Gumby föddes tre barn till och det fanns då sex barn i huset. Men allt var inte frid och fröjd på torpet. Det fanns tecken på motsatsen.

I äktenskapet var det inte bra. Jonas blev kallad till sockenstämman för att varnas för *elak sammanlevnad*. Han inställde sig inte och kallades ytterligare en gång. Kallelsen grundades på *det otidiga och hårda bemötande som han gjort sig skyldig till gentemot sin hustru*. Jonas inställde sig inte men hade i stället insänt ett intyg där han förklarade att han hade förlikts med sin hustru. Men hans intyg var falskt. Han hade inte på något sätt förlikts med sin hustru. Det blev därför en stämning till häradsrätten.

Rättens beslut i detta ärende vet jag inget om. Men vi kan förmoda att Jonas blev ett fortsatt ärende vid sockenstämman. Protokoll från den tiden finns inte kvar. Men vi kan anta att hustrun hade det svårt. Vad kan ha varit den bakomliggande orsaken till situationen?

Vid vintertinget 1832 hade Jonas Samuelsson en tvist med Peter Jonsson i Rossholmen. Jonas krävde ersättning för utfört arbete. Jonas var snickarkunnig och hade åtagit sig att sätta in spegeldörrar i Peter Jonssons stuga i Rossholmen. Rätten ansåg att Jonas skulle ha sin lön. En del av lönen bestod av pengar och en del av brännvin.

Var möjligen brännvin en orsak till Jonas Samuelssons problem? Detta var vid en tid när svenska folket drack 46 liter sprit per person och år. Jonas hade många drinkare i sitt sällskap.

Någon tid bodde Jonas med sin familj i Rossholmen och där var de skrivna som *inhyses*. Någon tid bodde de kanske i Hålan. Sedan gick flyttlasset till en backstuga på Fogeryds ägor.

Fogeryd 1833-36

Det bodde vid den tiden ca 50 personer i Fogeryd, dels på gårdarna och dels på torp och i backstugor. Husförhörslängden uppger att Jonas med sin familj 1833 kom till Fogeryd från Rossholmen. Tre av familjens barn följde med i flyttningen. De bodde ännu hemma.

Gräsberg 1836-1842

År 1836 kom familjen till Gräsberg. De var där skrivna *till hus* på en gård som ägdes av Jonas Persson i Tuna. Här uppgavs Jonas vara utfattig. Tre av barnen bodde ännu hemma hos familjen i Gräsberg. Deras äldsta dotter Maja Stina bodde också hemma någon tid. Hon led av lungdot. Hon fick 1842 en tjänst som piga i Kaxbol men dog där den 24 november 1843, av lungdot.

Gräsberg låg på den tiden utmed en liten väg som gick från Klämmestorp via Bodebol, Fagerhult, vidare förbi Gräsberg och mot Östra Haddåsen samt Tuna i Stora Åby. Mellan Gräsberg och Fogeryd fanns då ingen väg.

En annan dotter till Jonas och Stina, Anna Lotta bodde en tid på samma gård i Gräsberg. Hon var gift med Johannes Jonsson. De fick en son, Karl Johan, men han föddes innan föräldrarna gift sig och han räknades då som oäkta. Han dog i spä d ålder. Men Johannes och Anna Lotta fick flera barn. De bodde då i grannbyn Tuna. Senare flyttade de till Långliden i Gränna socken. Jag återkommer till dem senare.

1842 var det åter dags för Jonas och Stina att flytta, denna gången till Ugglehult. Det var ingen lång flyttning. Jag har en anteckning också om Gåsabol, men denna anteckning är osäker.

Ugglehult 1842 – 1862

Det var år 1842 som Jonas och Stina kom till Ugglehult. Jonas var 71 år gammal, Stina var 53 år. Båda var märkta av livet. Om Jonas står det i husförhörslängden att han var utfattig. Något senare skrevs också ofärdig.

I Ugglehult bodde på den tiden drygt 30 personer. Jonas och Stina står skrivna som inhyses, troligen hos bonden Anders Jonsson. I grannbyn Tuna bodde dottern Anna Lotta och hennes man.

Stina Nilsdotter avled den 26 januari 1850 av bröstfeber i en ålder av 60 år. Jonas var då 78 år gammal och ofärdig. Han bodde kvar i Ugglehult till sin död där den 8 februari 1862 i den höga åldern 92 år. Han var som handlingarna uppger *ett fattighjon* och fick fattighjäl p enligt sockenstämmans beslut.

I husförhörslängden är också inskrivet om Jonas död. Där står som marginalanteckning i *Långliden*. Jag undrade vad detta betydde. Men sedan fick jag en uppgift om att dottern Anna med sin man bodde i Långliden i Gränna socken. Då

förstod jag att det var där som Jonas avled. Dottern hade tagit sin fader till sig när slutet nalkades.

Åtta barn hade Jonas och Stina fått. Tre av dem dog tidigt, Maja Stina dog 30 år gammal som piga i Kaxbol av rödsot. Sonen Anders Magnus flyttade till Stockholm 1835 och mera vet jag inte om honom. Sonen Johan flyttade till Gränna 1840 men har troligen flyttat vidare, okänt vart. Av de övriga fyra fanns Anna Charlotta i Långliden i Gränna socken. Hon och hennes man levde i välstånd och hade många barn.

Från tiden i Ugglehult har jag inga uppgifter ur domböckerna. Vi vet inte om Jonas då förekom i några processer. Själv tror jag att Jonas då var lugnare till sinnes. Han kanske hade uppnått sinnesro.

Efterord

Denna berättelse är till större delen hämtad från första hälften av 1800-talet. Det rådde husbondevälde, det var mannen som bestämde. Kvinnor, barn, pigor och drängar hade att lyda sin husbonde. Det var mannens överhöghet som formade samhället.

Jag har berättat vad jag vet om Jonas Samuelsson och hans familj. Det är Jonas själv som har haft huvudrollen. Hustru och barn har bara skymtat något. Jag har fortfarande kvar frågan: *Hurdan människa var Jonas? Var han ett barn av sin tid, men kanske var han fånge under spritbegäret?*

Några bouppteckningar efter Stina Nilsson och Jonas Samuelsson finns inte. Där fanns inget att anteckna. De var fattighjon och allt vad de hade tillföll socknen.

Vi kan utgå från att Jonas och Stina har många ättlingar, nu i sjätte eller sjunde generationen. De har troligen ingen muntlig tradition om Jonas och hans hustru. Minnen bleknar och försvinner.

Jag lämnar här denna berättelse och har en varm medkänsla med Stina Nilsson och hennes barn, kanske också Jonas.

Jag återkommer med flera människoöden från Hålateden.

Jönköping i oktober 2015

Arne Ivarsson
036/71 32 33, (arne.ivarsson@outlook.com)